

Tandklinikassistenters tilfredshed med valg af uddannelse og deres forventninger til fremtidig beskæftigelse

Bo Danielsen, Merete Hørsted og P.T. Teglers

Oplevelsen af et godt arbejdsklima og indfrielsen af forventninger om et selvstændigt og alsidigt arbejde har stor indflydelse på om specielt de unge nyuddannede klinikassistenter ønsker at fortsætte i erhvervet.

973 elever i uddannelsen til tandklinikassistent på SKT i Århus og København besvarede på sidste skoleophold et spørgeskema om deres målrettedhed i valg af uddannelse, erhvervsstabilitet, oplevelser af uddannelsesmiljøet på praktikstedet og ønsker om arbejdsopgaver.

I gennemsnit forventede 37,8% af eleverne i privat praksis at bruge deres uddannelse mange år frem. I aldersgruppen ≤ 19 år udgjorde antallet dog kun 22,3%, mens der i aldersgruppen ≥ 25 år var 67,1% der ønskede at blive i erhvervet. 15,4% ville forlade erhvervet straks efter endt uddannelse, mens 43,5% forventede at arbejde nogle få år som klinikassistent. 41,8% af eleverne svarede ja til at de havde oplevet psykiske arbejdspladsproblemer, heraf 67,6% med chefen som årsag.

Tre fjerdedele ønskede at få mulighed for at deltage i alle de arbejdsopgaver der indgår i skoleuddannelsen, herunder de selvstændige opgaver som fx mundhygiejneinstruktion, fluoridbehandling og afpudsning. Mens $\frac{2}{3}$ af gruppen over 25 år havde valgt uddannelsen af speciel interesse for faget, gjaldt dette kun for halvdelen af eleverne under 25 år.

Det bliver en fremtidig opgave for tandplejen at fastholde flere af de unge nyuddannede i erhvervet.

I 1996 gennemførte Århus Amts Tandlægeforening, Klinikklubben (HK Service og Industri) i Århus og Skolen for Klinikassistenter, tandplejer og kliniske tandteknikere i Århus (SKT/Århus) et projekt med titlen »Samarbejde på klinikken«. Projektet opstod som en konsekvens af at der i privat praksis var diskussioner om nødvendigheden af at fastholde eksisterende personale og tiltrække flere elever. Som led i dette projekt lavede SKT/Århus en pilotundersøgelse på klinikassistentuddannelsens sidste skoleophold, der gav oplysninger om klinikassistentelevernes målrettedhed i valg af uddannelse, deres erhvervsstabilitet, oplevelser af uddannelsesmiljøet på praktikstedet og ønsker om arbejdsopgaver. Projektet blev evalueret i sommeren 1996 og projektrapporten blev efterstående fremlagt på Dansk Tandlægeforenings Årskursus i 1997.

Gennem årene 1996, 1998 og 1999 indhentede man fortsat ovenstående oplysninger på SKT/Århus, og det århusianske materiale suppleredes med tilsvarende oplysninger fra SKT/København i årene 1999 og 2000. Begge skoler besluttede derefter at supplere yderligere med oplysninger fra 2001, 2002 og 2003. Skolerne blev undervejs opmærksomme på at de informationer der lå i den betydelige mængde elevbesvarelser der efterhånden var blevet indhentet, fortjente at komme ud til en større kreds.

Materiale og metode

Det uddelte spørgeskema omfattede i alt 12 lukkede spørgsmål. Skemaet blev indprogrammeret til SPSS for Windows (vers. 11.5). Eftersom undersøgelsen fra starten ikke var tilrettelagt med offentliggørelse for øje, er der kun benyttet frekvensfordelinger samt simple krydstabuleringer.

Det samlede materiale omfattede 973 elever på sidste skoleophold. Af disse kom 504 (51,7%) fra SKT/København og 469 (48,3%) fra SKT/Århus. Af eleverne var 89,8% ansat i privat tandlægepraksis, 6,4% i kommunal tandpleje, 2,7% var skolepraktikanter og 1,1% var elever på tandlægeskolerne. Det besluttedes derfor at lægge hovedvægten af dataanalyser på besvarelser fra elever fra privat praksis. En fordeling i forhold til oprindelsessted kan ses i Tabel 1. Når intet andet er anført, stammer resultaterne fra eleverne fra privat praksis og er baseret på afgivne svar.

Alder på spørgetidspunktet varierede fra 18 til 57 år. Besvarelserne fordeltes i tre grupper. »Unge« (aldersgruppen op til og med 19 år) udgjorde 39,0%, »unge voksne« (aldersgruppen 20-24 år) udgjorde 34,3%, og »voksne« (aldersgruppen 25 år eller mere) udgjorde 26,7%. Den gennemsnitlige alder var 23,0 år.

Resultater

Af respondenterne mente 15,4% ikke at de ville arbejde

Tabel 1. Tandklinikassistentelever på sidste skoleophold fordelt på ansættelsestid.

	Privat praksis		Kommunal tandpleje		Skolepraktik-elever		Tandlægeskole-elever		Total	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
SKT-K	464	92,1	20	4,0	11	2,2	9	1,8	504	100
SKT-Å	410	87,4	42	9,0	15	3,2	2	0,4	469	100
Total	874	89,8	62	6,5	26	2,7	11	1,1	973	100

som klinikassistent efter at de var færdiguddannede, 46,9% mente at de kun forventede at arbejde i få år efter afslutningen af deres uddannelse, mens 37,8% regnede med at komme til at arbejde mange år frem. Hvis man kun ser på gruppen »voksne«, ønskede 67,1% at arbejde mange år frem. I gruppen »unge voksne« drejede det sig om 32,1%, og blandt de »unge« forventede 22,3% at blive i erhvervet ($p = 0,000$) (Fig. 1).

Interessen for faget ved valget af uddannelsen havde betydning for de senere ønsker om brug af uddannelsen. Lidt over halvdelen (55,8%) angav at de havde valgt tandklinikassistentuddannelsen ud fra udtalt interesse. Gruppen af »voksne« var mest bevidste i deres valg af uddannelse (»unge«: 53,4%, »unge voksne«: 50,8% og »voksne«: 65,7%) ($p = 0,002$) (Fig. 2).

De der havde valgt uddannelse af udtalt interesse, og de der havde valgt af mindre udtalt interesse for faget, var lige- ligt repræsenterede i gruppen der ikke ønskede at fortsætte i erhvervet (15,2%). Når det drejede sig om at forblive i erhvervet få år endnu, udgjorde de udtalt interesserede 41,4%, mens de mindre udtalt interesserede udgjorde 54,1%. Forbliven i faget mange år endnu ønskede 43,5% af de udtalt interesserede mod 30,7% af den mindre interesserede. ($p = 0,000$) (Tabel 2).

De der havde angivet at de ville fortsætte i erhvervet i mange år endnu, besvarede tillægsspørgsmålet om hvor de ønskede at arbejde. Af disse angav 25,8% at de ønskede at arbejde i den kommunale sektor, 40,1% i den private sektor, mens 34,2% ingen præferencer havde.

De der havde angivet ikke at ville fortsætte i erhvervet

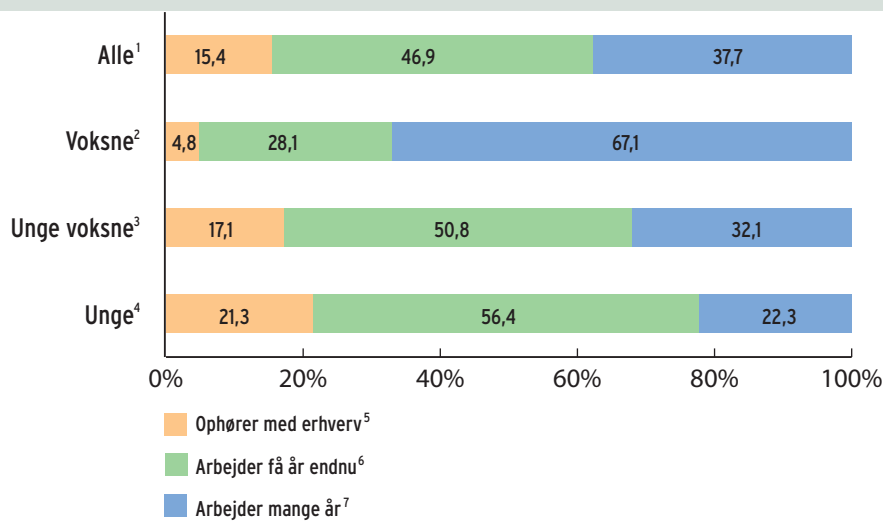

Fig. 1. Erhvervsforventninger hos tandklinikassistentelever (ansat i privat praksis) på sidste skoleophold. Forventninger efter endt elevtid set i forhold til alder.

Fig. 1. Expectations to future working conditions among dental assistant students employed in private dental practice according to age. (1) All, (2) ≤ 25 yrs., (3) 20-25 yrs., (4) ≤ 19 yrs., (5) cease working, (6) working few years, and (7) working several years.

Tabel 2. Tandklinikassistentelever (privat praksis) på sidste skoleophold, fordelt efter valg af uddannelse og forventninger til fremtidig erhvervstilknytning.

	Fortsætter ikke		Fortsætter få år endnu		Fortsætter mange år endnu		Total	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Udtalt interesse	72	15,2	196	41,4	206	43,5	474	100
Mindre udtalt interesse	57	15,2	203	54,1	115	30,7	375	100
Total	129	15,2	399	47,0	321	37,8	849	100

P = 0,000

(15,4%), eller kun udtrykte ønske om at fortsætte i få år (46,9%) blev bedt om at afkrydse nogle svarmuligheder på hvorfor dette var tilfældet. De fem mulige præferencer var »uddannelse til tandplejer«, »anden uddannelse«, »kan ikke tåle erhvervet«, »utilfredsstillende arbejde« og »utilfredsstillende lønforhold«. 36,8% svarede at de ville være tandplejer. 34,2% ønskede en anden uddannelse. I mange tilfælde var dette alternativ dog ledsaget af en samtidig afkrydsning i rubrikken »tandplejer«. 4,9% stoppede pga. problemer med at udøve erhvervet, 10,1% syntes at arbejdet var utilfredsstillende, og 14,0% fandt lønforholdene utilfredsstillende.

41,6% svarede ja til at de havde oplevet psykiske arbejdspladsproblemer. Af disse angav 67,6% chefen som årsag, 25,9% andre tandklinikassistenter og 6,5% andre personer.

Alle respondenterne blev bedt om at forholde sig til en række påstande ved afkrydsning i kategorierne »enig«, »hverken enig eller uenig«, og »uenig«. 86,8% ville helst deltage i samtlige typer af en tandklinikassistentens opgaver. 77,0% ønskede at få mulighed for at anvende alt hvad de if. uddannelsesbekendtgørelsen havde lært på skolen. 66,2% ville gerne have selvstændigt ansvar over for visse arbejdsområder, fx indkøb og regnskab. 78,9% syntes at arbejdsgiveren burde værdsætte godt arbejde i form af løntillæg. 88,3% angav at arbejdsgiveren i det daglige burde påskønne arbejdsindsatsen.

Da gruppen af elever ansat i kommunal tandpleje kun omfattede 60 elever, og skolepraktikanter og elever ansat på tandlægeskolen 37, er der kun medtaget to forhold til sam-

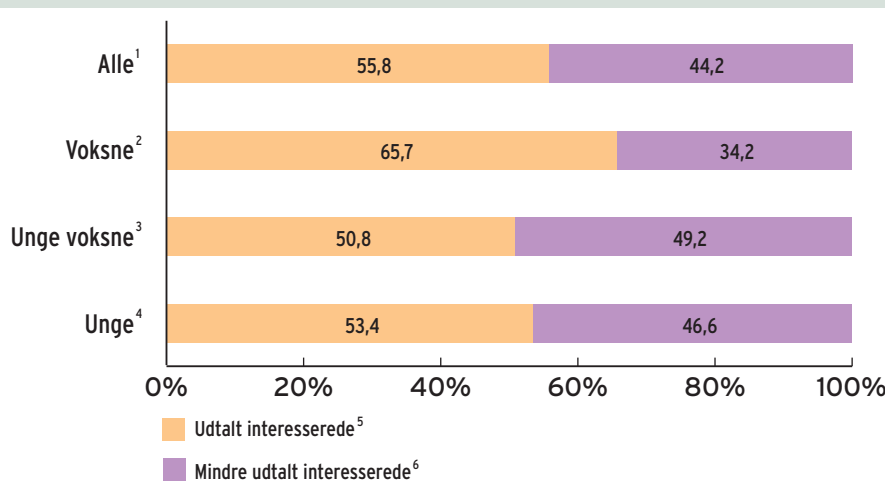

Fig. 2. Interessen i valg af uddannelse, set i relation til alder, blandt tandklinikassistentelever (ansat i privat praksis) på sidste skoleophold.

Fig. 2. Strength of educational choice in relation to age among dental assistant students employed in private practice. (1) All, (2) ≤ 25 yrs., (3) 20-25 yrs., (4) ≤ 19 yrs., (5) High degree, and (6) Moderate degree.

Tabel 2. Tandklinikassistentelever (privat praksis) på sidste skoleophold, fordelt efter valg af uddannelse og forventninger til fremtidig erhvervstilknytning.

	Ophører ikke		Arbejder kun få år		Arbejder mange år		Total	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Privat ansat	132	15,4	402	46,9	324	37,8	858	100
Kommunalt ansat	10	16,7	12	20,0	38	63,3	60	100
SKP-elev	5	19,2	16	61,5	5	19,2	26	100
KT-elev	2	18,2	7	63,6	2	18,2	11	100
Total	149	15,6	437	45,8	369	38,6	955	100

P = 0,000

menligning med elever fra privat praksis. Antallet af elever der vil stoppe efter endt uddannelse, er uafhængigt af praktikstedet (15,4% fra privat praksis, 16,7% fra kommunal tandpleje). I gruppen der vil blive i faget i mange år, gør det tilsyneladende en forskel hvor eleven har gennemført sin uddannelse, idet 37,8% af elever fra privat praksis vil forblive i erhvervet i mange år, mens tallet er 63,3% for elever uddannet i kommunal tandpleje. Blandt elever der havde gennemført størstedelen af deres uddannelse som skolepraktikanter eller som ansatte på Tandlægeskolerne, ønskede hhv. 18,2% og 19,2% at forsætte mange år endnu (p = 0,000) (Tabel 3).

Diskussion

Hen ved hver sjette tandklinikassistentelev i privat praksis tilkendegav sidst i uddannelsen at de ville forlade erhvervet efter endt uddannelse, lidt under halvdelen forventede kun at blive i faget i nogle år, og blot omkring 40% af eleverne planlagde at blive i faget i mange år efter endt uddannelse. Det er naturligvis uvist om elevernes forventninger til deres tilknytning til arbejdsmarkedet på længere sigt reelt vil blive som de forventer i slutningen af deres uddannelse. Imidlertid afspejler elevernes forventninger til deres egen fremtidige beskæftigelse som tandklinikassistenter meget godt den personalemæssige omsætning som man har set hidtil.

På landsplan er der i en lang årrække blevet uddannet hen ved 600 tandklinikassistenter årligt (1), næsten udelukkende i privat praksis. Det årlige antal nyuddannede tandklinikassistenter i privat praksis svarer til omkring 13% af arbejdsstyrken her (2). Da ledigheden blandt tandklinikassistenter er lav, og eftersom antallet af både ansatte og nyuddannede

tandklinikassistenter i mange år har været nogenlunde konstante, er det ensbetydende med at mange færdiguddannede tandklinikassistenter har forladt erhvervet. At dette er en korrekt antagelse understøttes af at hver tredje tandklinikassistent i privat praksis er under 30 år, og 70% er under 40 år.

Vi ser en række forhold der kan resultere i mangel på tandklinikassistenter i privat praksis i fremtiden. Det kan forventes at privatansatte tandklinikassistenter vil søge beskæftigelse i den kommunale tandpleje i takt med generationsskiftet, samtidig med at der vil blive en øget konkurrence om de unges arbejdskraft, både hvad angår rekruttering af elever og fastholdelse af nyuddannede i erhvervet. Endelig er det usikkert om muligheden for skolepraktik vil fortsætte uændret, hvilket kan medføre at mange af de elever der i dag får en rigtig praktikplads efter en start som skolepraktikanter, vil blive tvunget over i et andet erhverv hvis de ikke får en praktikplads hurtigt efter afslutningen af grundforløbet.

I modsætning til privat praksis har den kommunale tandpleje i mange år kun uddannet meget få klinikassistenter, men den har til gengæld fastholdt arbejdskraften i langt højere grad end privat praksis. Således er næsten 40% af klinikassistenterne ansat i kommunerne aldersmæssigt over 50 år. Det kan derfor forudses at et betydeligt antal klinikassistentstillinger i den kommunale tandpleje vil blive ledige inden for en kort årrække. Det vil næppe kunne lade sig gøre for kommunerne at erstatte alle de klinikassistenter der pga. alder vil forlade arbejdsmarkedet, med elever de selv har uddannet hvis antallet af praktikpladser ikke øges. Blandt de elever som angav at ville blive i faget i mange år, ønskede 26% kommunal beskæftigelse, 40% privat praksis og 33%

havde ingen præference for arbejde i kommunal eller privat tandpleje. Hvis eleverne i fremtiden agerer som de forventede ved afslutningen af deres uddannelse, må det antages at mange vil søge de fremtidige stillinger i den kommunale tandpleje på bekostning af privat praksis.

Store ungdomsårgange og deraf følgende vanskeligheder med at få beskæftigelse hører fortiden til inden for tandplejen. At lidt under halvdelen af eleverne angav at have startet uddannelsen uden en forudgående udtalt interesse for faget kan tænkes at gøre den fremtidige rekruttering af elever vanskeligere, når konkurrencen om fremtidens unge medarbejdere for alvor sætter ind i de kommende år. Ved telefoninterview med 1.008 unge mellem 22 og 29 år som netop har færdiggjort deres uddannelse, fandt PLS Rambøll Management (3) at de unge i langt højere grad end tidligere prioriterer frihed, den personlige udvikling og balance mellem arbejds- og privatliv frem for højere løn, mulighed for karriere og sikkerhed i ansættelsen. De unge vil have indhold i arbejdsopgaverne, selvstændighed og mulighed for udvikling (4).

For klinikassistenter fandt vi at de ønsker at kende arbejdsgiverens forventninger til dem, at have selvstændige arbejdsopgaver med ringe grad af kontrol og i højere grad at udnytte det de har lært i skoleuddannelsen. Det er også nævneværdigt at de ønsker påskønnelse af deres arbejdsindsats, og det er værd at bemærke at arbejdsgiveres påskønnelse i forbindelse med det daglige arbejde vægtes mere end værdsættelse i form af løn. Det er også værd at hæfte sig ved at mere end 40% af de adspurgte klinikassistentelever svarede at de havde oplevet psykiske arbejdspladsproblemer, og hovedparten heraf var i relation til chefen.

Dette understøttes af andre undersøgelser, som derudover har fundet at klinikassistenter også ønsker at få mulighed for at tilkendegive egne meninger og blive hørt, få indflydelse på klinikken i forhold vedr. dem selv, og have muligheder for et fagligt og socialt fællesskab med en behagelig omgang med arbejdsgiveren, der skal udvise ligeværd og respekt (4).

Det er således tydeligt at de unges/elevernes forventninger til deres arbejde, samarbejdet på klinikken og påskønnelsen af deres indsats tilsyneladende ikke matcher med det de oplever i privat praksis. Disse forhold må forventes at kunne accentuere vanskelighederne ved både at rekruttere og fastholde klinikassistenter til erhvervet i fremtiden.

Blandt eleverne over 25 år forventede $\frac{2}{3}$ at blive i faget i mange år efter endt uddannelse, hvorimod kun hver fjerde af de yngste elever forventede dette. Det vil derfor være nærliggende specielt at satse på at tiltrække voksenlærlinge. Dette bekræftes af statistikker fra Undervisningsministeriet vedr. beskæftigelsesfrekvens for tandklinikassistenter nogle

år efter at de har endt deres uddannelse, som viser at beskæftigelsesgraden øges med stigende alder (5).

De ældre elevers forventninger om at blive i faget hænger sandsynligvis sammen med at flere af de ældre elever har valgt uddannelse ud fra udtalt interesse for faget i forhold til de yngre, og at færre ældre end yngre elever ønsker at tage en anden uddannelse senere. Således skulle det sikre en mere stabil arbejdskraft at uddanne elever som er over 25 år.

Rekruttering af ældre elever, med den livssituation de befinder sig i, må støttes af de økonomiske muligheder de voksne elever stilles i udsigt under deres uddannelse. De fleste overenskomster på minimallønssområdet giver i dag voksne elever ret til voksenlærlingeløn. Dette gælder ikke for klinikassistentelever med den nuværende overenskomst mellem HK og Dansk Tandlægeforening, hvilket kan være en konkurrencefordel for andre erhverv i rekrutteringen af voksne elever.

Således tegner der sig i de kommende år en situation hvor behovet for klinikassistenter samlet set vil stige, samtidig med at der fra den kommunale tandpleje vil være en betydelig afgang. Erstatningen af pensionerede klinikassistenter i kommunerne kan man forvente for en stor dels vedkommende vil komme fra privat praksis, samtidig med at man her vil løbe ind i øgede vanskeligheder med at rekruttere nye elever og fastholde de uddannede i erhvervet.

Konklusion

Hvis tandplejen ønsker at opretholde det nuværende antal klinikassistentstillinger, bliver det i fremtiden – som vi ser det – en speciel udfordring for privat praksis at tiltrække et tilstrækkeligt stort antal elever til faget og fastholde disse i årene efter endt uddannelse. Som arbejdsmarkedets og de unges situation tegner sig i de kommende år, vil det kræve en bevidst satsning fra fagets side, som vil bestå i en udvikling hvor man vil komme de unge i møde og opfylde flere af deres forventninger til et job.

For den kommunale tandpleje bliver opgaven at få oprettet flere praktikpladser, så kommunerne selv uddanner et tilstrækkeligt antal klinikassistenter til at løse personalebehovet i forbindelse med generationsskiftet inden for klinikassistentgruppen.

Alternativt vil der opstå en kraftig konkurrence mellem klinikkerne om at få klinikassistenter.

English summary

Dental assistant students' satisfaction with their choice of education and expectations to their future employment

The experience of a good working-climate and the fulfillment of their expectations of an independent and many-sided job have great influence on whether the young newly-

educated dental assistants will choose to continue their employment in a dental practice.

Nine hundred and seventy-three students on their final course as dental assistant students at The School for Dental Assistants, Hygienists and Clinical Technicians in Aarhus and The School of Oral Health Care in Copenhagen completed a questionnaire concerning their choice of education, job stability, working climate in the dental office and their wishes for their future tasks.

On average 37.8% expected to use their education for a long period of time. In the age group ≤ 19 years the number, however, constituted only 22.3%, whereas in the age group ≥ 25 67.1%, wished to continue their occupation.

15.4% expected to leave the profession immediately after finishing the programme, whereas 43.5% expected to work only for a few years as dental assistants.

41.8% of the students reported to have experienced poor psychosocial working condition problems, of which 67.6% related to the owner of the clinic.

Seventy-seven percent of the students wanted the opportunity to use all the competences that they had achieved during their schooling, including the unassisted subjects, such as oral hygiene instruction, fluoride treatment and professional tooth cleaning.

Whereas 65.7% of the group ≥ 25 years had chosen the education out of special interest, this applied to only 52.1 % of the students under 25.

The future goal for dental practice in Denmark will be to attract and keep more dental assistants as members of the dental team if the dentists want to have educated assistants in the future.

Litteratur

1. Undervisningsministeriets statistikdatabaser. www.uvm.dk.
2. Personaleundersøgelse. Dansk Tandlægeforening; 2001.
3. Guide til næste generation. Mandag Morgen Strategisk Forum; 2001.
4. Olsen OÅ. Kandidatafhandling i psykologi. Aarhus Universitet; 2002.
5. Erhvervsuddannede og deres beskæftigelse efter endt uddannelse. Rapport til AER's bestyrelse d. 3. marts 2003. www.AER.dk

Forfattere

Bo Danielsen, ledende tandlæge, MBA, MIL, og *Merete Hørsted*, ledende tandlæge
Skolen for Klinikassistenter, Tandplejere og Kliniske tandteknikere, Aarhus Universitet

P.T. Teglers, ledende tandlæge, DSBA
Skolen for Klinikassistenter og Tandplejere, Københavns Universitet